AUT, XLVIII, 2010, p. 59-69

NOTE LEXICALE ŞI ETIMOLOGICE: IR. *ČEP, GÚŞĘ, GUT, MÉTURĘ, SAPÚN*

de

Gabriel BĂRDĂŞAN

Delimitarea fondului lexical de origine latină din lexicul dialectului istroromân, problemă ce a stat în centrul preocupărilor noastre recente, a avut ca punct de pornire verificarea etimologiilor propuse cuvintelor istroromâne în lucrările de specialitate consacrate lexicului istroromân şi celui românesc în general. Analiza întreprinsă a relevat existența, în cazul unui număr însemnat de cuvinte din vocabularul istroromânei, a unor soluții etimologice extrem de variate propuse aceluiaşi cuvânt.

Prezentarea noastră îşi propune să ilustreze, prin câteva exemple şi comentarii, categoria termenilor istroromâni pentru care au fost propuse două categorii de soluții etimologice: raportarea cuvântului istroromân la un etimon latin, în unele surse lexicografice, dar şi explicarea lui printr-un cuvânt de altă origine decât latină, în alte lucrări ce discută originea cuvintelor. În unele cazuri, a fost acceptată soluția etimologică ce explică termenul istroromân dintr-un etimon latin (*ái̯er*, *åi̯er* < lat. *āēr, āĕrem*; *båi̯er(ę)* < lat. *bājulus, -um/bājula, -am*; *cåi̯er*, *cái̯er* < lat. *caiulus*; *códę* < lat. *cōda, -am* etc.), în alte cazuri pare să se susțină etimologia nelatină (*cåi̯bę* < cr. *kajba*, cf. it. dial. *gàiba*; *léi̯e* < ven. *leje*; *patí* < ven. *patìr*, it. *patire*, cr. *pàtiti (se)* etc.), iar în alte situații este foarte posibil ca un cuvânt moştenit să se fi suprapus cu un cuvânt împrumutat, fapt ce face dificilă şi uneori chiar imposibilă clarificarea etimologiei termenului istroromân. Termenii pe care îi propunem spre analiză ilustrează ultimele două cazuri delimitate.

1. Ir. **čep** s.n./s.m. „cep, dop”; forma **čep** a fost notată de Byhan 365: *tŝep* (înregistrat de Maiorescu 99: *cep*, pl. *cepuri* „orice dop, astupuş”), glosat prin germ. „Stöpsel”; Popovici II 105: *čep, -u*, pl. *-ur*, glosat prin germ. „Zapfen”; Morariu, *De-ale cirebirilor* II 7: *Iå mes-a nuntru e ie zecepit-a-vo tîrdo cu* cepu, *che nu ięse fårę.* (B); Cantemir 161: ~ s.n.; Kovačec, *Rječnik* 61: *~, -u, čépure, -urle* s.m. (J) = cr. „čep”; varianta

BDD-A6451 © 2010 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:58:44 UTC)

fonetică **ţep** a fost atestată de Popovici II 105: cf. şi ~; Puşcariu, SI III Glosar 328: ~ „cep, dop”, ilustrat prin contextul *Saca votę căn ịo verír tu ver lå åpę din cadęre, otoţí-ver-o pre* ţep*, saca zi din urę.* (vezi Puşcariu SI I 8/5); Kovačec, *Rječnik* 61: *~, -u, ţépure, -urle* s.n. (S), 202: *~, -u, ţépure, -urle* s.n. (B).

Cuvântului istroromân şi echivalentului său din celelalte dialecte istorice ale românei li s-au propus două categorii de soluţii etimologice:

a) lat. **cĭppus, -um** „par ascuţit; columnă funerară; piatră de hotar”, influenţat semantic şi formal de bg. **čep** ([Densusianu, ILR I 152: rom. *cep*, cu un sens echivalent cu cel al abruz. *ceppę* = „turaciolo di legno per chiudere la cannella della bote”, sens pentru care nu este necesar să admitem o origine slavă (sl. *čepŭ*)]; PEW 333; [CDDE 303 s.v. *cep*: „înţelesul de „bondon” (fr.) pe care-l mai are *cep* poate să fie latin (cf. abruz. *čeppe* „turaciolo di legno per chiudere la cannella della bote”), dar se poate să fie sl. *čepŭ*]; [DA I 2 s.v.]; [REW 1935: lat. *cĭppus*], dar cu nuanţarea făcută de [Graur, *Corrections* 93]: „*cep* au moins pour une partie de ses acceptions, représente sl. *čepŭ*; [Puşcariu, LR I 278: „În unele cazuri e greu de stabilit dacă avem a face cu un cuvânt de origine latină. Astfel, *cep* pare a fi *cĭppus* latin, peste care s-a aşezat *čep* bulgăresc.]; CDER 1654; [vezi şi Ivănescu, ILR 213: lat. *cĭ́pus* > **cep*]; Mihăescu 243: „lat. *cippus* „poteau, borne” > dr., ar. *cep*, megl. *čǫmp*, ir. *ţep* „bondon” (it. *ceppo*, engad. *čep*, friul. *tsep*, fr. *cep, sep*, prov., cat. *cep*, sp., port. *cepo* avec divers sens parmi lesquels se place aussi celui que lui donne le roumain; néanmoins l’influence sémantique du bg. ou scr. *čep* reste possible et, sous le rapport phonétique dans le cas des formes ar. et megl., indéniable”; [DEX^2 s.v.], [MDA I s.v.]);

b) v. bg. **чєпъ** = germ. „Zapfen” (Byhan 365; Popovici II 105); bg. **čep** „cep” [DM 99 s.v. *tšǫmp* „cep”]; bg. **čepŭ** = fr. „bondon; bouchon” [DDA 352 s.v. *čep*]; Scărlătoiu 247.

Soluţiile etimologice oferite termenului românesc şi, implicit, formelor sale dialectale relevă posibilitatea moştenirii cuvântului din latină datorită caracterului său panromanic (vezi ILR II 111, 163) şi datorită răspândirii sale generale în dialectele istorice ale românei, dar în acelaşi timp indică legătura acestuia cu v. bg. *čep* din cauza dificultăţilor întâmpinate în explicarea, prin latină, a sensului dezvoltat de cuvântul românesc, cu toate că există forme romanice cu înţelesuri similare (vezi CDER 1654). Aşadar, situaţia termenului analizat nu permite susţinerea exclusivistă a unei singure opţiuni, forma latină şi cea slavă suprapunându-se în termenii din dialectele româneşti. În acest context, cuvintele lui Sextil Puşcariu vin să întărească afirmaţiile noastre: „În unele

BDD-A6451 © 2010 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:58:44 UTC)

cazuri e greu de stabilit dacă avem a face cu un cuvânt de origine latină. Astfel, *cep* pare a fi *cĭppus* latin, peste care s-a aşezat *čep* bulgăresc”[1].

2. Ir. **gúşę** s.f. „guşă (de animal)”; termenul a fost consemnat[2] în forma **gúşę** de Byhan 227: *gúsę, -se*, în (J) *γusę* (atestat de N. II; Maiorescu 107 *infra*; Wgd.-Hs.: *gusę*, glosat prin germ. „Kropf von Tieren”, asemenea cr. *gùša, gúša* pentru păsări); Popovici II 114: *~, -a*, pl. *-e, -le*, notat în sintagme precum: *~ de gal'ină, de purę, de purman* = „guşă de găină, de curcă, de curcan”; varianta **gúşă** apare la Maiorescu 107: ~, pl. *guşe*, termen glosat prin germ. „Kropf”.

Din punct de vedere etimologic, ir. *gúşę* a fost raportat la:

a) lat. **geusiae** „gâtlej”, datorită apropierii de unele forme romanice – it. *gozzo*, fr. *gosier* etc. (PEW 747; [DA II 1 s.v.]; [REW 3750]; [Pascu, *Beiträg zur Geschichte der rumänischen Philologie*, Leipzig, 1920, p. 10: lat. ***gusia***]; [cf. şi DDA 509 s.v. *gúşe* „gât” < lat.-gall. *geusiae* „Kehle”, „joues”]; CDER 3932[3]: lat. *geusiae*, probabil redus la ***gusia***; [DEX[2] s.v.]; [MDA II s.v.]);

b) termen din substratul traco-dac, comun cu albaneza – vezi alb. *gushë* „gât, creasta cocoşului” ([Miklosich, *Slav. Elem*., 9: „*guşă* – alb. *gushë*” şi *Albanische Forschungen*, I, Viena, 1870, p. 365]; Popovici II 114: alb. *guşε* < lat. *geusiae*; [TDRG s.v.]; [Philippide, *Originea* II 716]; [Rosetti, ILR 278]; [DM 148 s.v. *gúşă* „gât”: „Există şi în alb. *gushë*.”]; ILR II 343-344; Russu, *Elemente* 173-174; Brâncuş, *Vocabularul* 86-87, oferă spre comparare forma din albaneză *gushë*, cuvânt ce are acelaşi sens ca în română, fiind foarte bogat în derivate şi compuse; aceeaşi sursă notează formele dialectale sud-dunărene: ar. *guşe*, cu sensul fr. „goître, gorge”, dar şi al fr. „cou”, şi megl. *guşă* „gât”; [Mihăescu 313: origine daco-moesiană sigură sau foarte probabilă, termenul având corespondent în albaneză]; [Sala, *De la latină* 84, 87]; Frățilă, *Studii* 302.

Prima soluție etimologică este contestată de Philippide, *Originea* II 716, unde se precizează: „Cuvântul, care se găseşte cu înțelesuri şi forme analoage şi pe alt teren romanic, este de origine obscură şi legătura lui cu *geusiae*… este problematică”. Etimonul latin este contestat şi de Brâncuş, *Vocabularul* 86-87, care precizează că etimonul propus nu se susține din motive fonetice. Concordanțele româno-albaneze susțin apartenența termenului la substratul traco-dac.

3. Ir. **gut** s.n., s.m. „gât” a fost notat de Byhan 228: *~, -tur, γut* în (J) (atestat de N. II; Maiorescu 107: ~, pl. *guturi*, uneori *gutură*; Iv. 9: *gutu*; Grt. 785: *gutu, -ti, -tsi, -turle*, forme glosate prin germ. „Hals”; Wgd.-Hs.: ~, germ. „Kropf bei Menschen” – „guşă”); Popovici II 114: *~, -u*,

[1] Puşcariu, LR I 278.
[2] Pentru consemnarea formelor atestate în istroromână vezi şi Frățilă, *Studii* 302.
[3] Vezi şi alte etimologii propuse pentru rom. *guşă*.

BDD-A6451 © 2010 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:58:44 UTC)

pl. *-ur, -urle*; Puşcariu, SI II 214: ~; Morariu, *Lu fraţi noştri* 46: *Pac l-a zăvit cu* gutu *şi la ăn potoc hitit.* (S), 60: *Se reęi* gutu *zeşi-l' che-l ren fåce c-a murit* […] (S), 75: *păr la* gut (B); Morariu, *De-ale cirebirilor* I 31: *păr la* gut (S); Puşcariu SI III Glosar 311; Cantemir 167: *~, -ure*; Dahmen-Kramer, *Observaţii* 84: *gút* (J); Kovačec, *Rječnik* 88: *~, -u* s.m. sg. (*dóį gút*) şi s.n. (*gúturle)* (sud), *gut, -u, -ure, -urle* s.m. (J), glosat prin cr. „grlo, grkljan"; Sârbu-Frăţilă 216: *~ (gut), -ure*; Frăţilă, *Studii* 245-246: *~, guture*. Consemnări ale cuvântului istroromân se înregistrează şi în atlasele lingvistice: ALR I/I, h. 35 gât: *gútu* (art.) (B), *gútu, doį gúturę* (J), în nota pentru ambele puncte de anchetă se precizează „tot gâtul"; ALR I/I, h. 36 grumaz: *ur gut, doį gut* (B), *gútu* (J), în note: „se înţelege tot gâtul, deci atât cât îl cuprinzi cu amândouă mâinile"; ALR II MN [6948] partea dinainte a gâtului: *gútu* (J); ALR II, h. 46 gât: *gútu, gúturlę* (J); ALRM I/I, h. 52 gât: *gut* (B, J); Pellis 170 gola („grumaz"): *gùtu* (J); *gùtu* (S, B); Pellis 175 collo: *gùtu* (J, S, B).

În lucrările cu caracter lexicografic se înregistrează următoarele soluţii etimologice:

a) v. sl. **glutъ** „înghiţitură" (Byhan 228: cr. *gut*; Popovici II 114: v. bg. *glъtъ*; [Rosetti, ILR 320]; Dahmen-Kramer I 235: cr. *gut*, *apud* Byhan 228, Skok I, 638-639);

b) lat. **guttura** (CDER 3788: lat. *guttŭra* „gâtlej, gât" – transmis şi unor dialecte franceze, de unde fr. *goître* „gâtlej" – de la puralul căruia s-ar fi format pl. *gâturi*, iar de la acesta s-a refăcut un singular analogic *gât*[4]; în aceeaşi sursă se precizează că ar putea fi, de asemenea, „un substantiv redus încă din latină la tipurile de declinarea a doua, ca *împărat* < *imperator*... În ambele cazuri rezultatul *î* e problematic.");

c) lat. **guttur** „gâtlej, gât" contaminat cu un element de origine slavă ([Densusianu, ILR I 182: „*Gât* poate fi însă *glŭtŭ* + **gut*, lat. *guttur* care a existat, fără îndoială, câtva timp în limba română, aşa cum o arată forma dr. *guturai*."]; Puşcariu SI II 214-215 relevă dificultatea alegerii între originea latină sau cea slavă pentru termenul ir. *gut*; autorul are în vedere atât etimonul latin care nu întâmpină nicio dificultate fonetică sau semantică dacă se porneşte de la nominativ, dar trimite şi spre cr. *gut* „beregată", reprezentantul normal al paleoslavului *glъtъ*; DA II 1 s.v.: ir. *gut* ar putea fi un descendent direct al lat. *guttur* sau un împrumut recent din cr. *gut* „gâtlej"; CDER 3788: „Analogia cu *guturai*, unde *u* s-a păstrat pare a indica faptul că în *gât* a avut loc o încrucişare cu sl. *grŭlo* „gât", sau, după părerea altora cu cuvintele slave derivate de la **glŭtŭ*, cf. slov. *golt*, cr. *gut* > ir. *gut*."; Kovačec, *Descrierea* 198: „Termenul *gut* (gât) poate fi atât slavul *glъtъ*, cât şi lat. *guttur*."; [Mihăescu 315: *gât* (cf. lat. *guttur*, v. sl.

[4] Vezi şi Sala, *Aventurile* 145.

BDD-A6451 © 2010 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:58:44 UTC)

glŭtŭ)]; Frățilă, *Studii* 245 (după DA): „Posibil ar fi ca lat. *guttur*, păstrat şi în derivatele *guturai, gutunar*, să fi dat ***gut***, care ar putea fi refăcută din pl. ***guturi*** – care, apoi, sub influența cuvântului slav – cf. *gâtlej* – să fi primit forma *gât*”.

Informațiile etimologice existente relevă dificultatea de a opta între descendența latină sau slavă a termenului existent în două dintre cele patru dialecte ale românei: dr. *gât* şi ir. *gut*. În cazul istroromânei, *gut* poate fi raportat atât la lat. *guttur*, cât şi la v. sl. *glŭtŭ*, cu atât mai mult cu cât există o formă croată *gut* ce descinde din slava veche. În cazul formei din dacoromână lucrurile se complică pentru că raportarea la etimonul latin nu explică trecere lui *u* la *â*, iar derivarea din slavă lasă neexplicată amuțirea lui *l*, astfel că trebuie să avem în vedere o contaminare a elementului latin cu cel slav.

4. Ir. **méturę** s.f. 1. „mătură” (sens general atestat); 2. „perie” (Maiorescu 112); varianta fonetică **méturę** apare înregistrată la Byhan 275: *~, -re* (atestat de Grt. 432; Iv. 13, formele propuse fiind glosate prin germ. „Besen”; Maiorescu 112: *métură*); Popovici II 125: *~, -a*, pl. *-e*; Morariu, *Lu fraţi noştri* 45: (art.) Metura *novę, meturę bire*. (S); Bartoli, *Liste* (*apud* Puşcariu SI III 122): ~ (S); Puşcariu SI III Glosar 314; Cantemir 171: *~, -r*; Kovačec, *Rječnik* 116: *~, -a* (sud), glosat prin cr. „metla”, dar şi în ALIr 1431 târn (în grajd): *o méturę*, *do méture* (S, N), în (S) în paralel cu *un šul'*, *doi šul'*; forma **métura** este notată de Iv. 13 (*apud* Byhan 275); Puşcariu SI II 76: ~, 146: ~ (art.); Bartoli, *Liste* (*apud* Puşcariu SI III 122): ~ (B, L, Sc, N) şi în atlasele lingvistice: Pellis 843 granata: (art.) *métura* (B); ALIr 1431 târn (în grajd): *o métura*, *do méture* (S, L, M, C), *o métura*, *do métur* (B, Şc, T, Z).

Etimologiile propuse acestui termen sunt extrem de variate:

a) lat. **mētŭla, -am** (PEW 1053); lat. **mētŭla**[5] (din **mēta** „con, piramidă mică”) (CDDE 1074); lat. **mētŭla** (Popovici II 125); lat. **betul(l)a** + sl. **metla** ([DDA 679-680 s.v. *métură*, *apud* DR, IV, 1377]); în CDER 5166 se precizează că acest etimon ridică probleme din punct de vedere semantic (cf. şi Brâncuş, *Vocabularul* 142);

b) lat. **matta** „covoraş” cu schimbare de gen > ***mat** ce explică pl. *măturі* de la care, prin falsă regresiune s-a ajuns la *mătură*; termenul poate fi raportat şi la lat. ***mattula**, însă fonetismul din română prezintă o anumită dificultate (CDER 5166);

c) sl. **метьла** (bg., rus., scr. **metla**) (Cihac II 190; Byhan 275; [Philippide, *Originea* II 114: autorul îl consideră cu origine obscură, dar

[5] CDDE 1074: „la început cuvântul românesc a trebuit să însemne „touffe, botte de foin” şi, cum măturatul se făcea cu asemenea legături de crenguțe, de fân, a putut uşor ajunge la semnificațiunea pe care o are azi”.

BDD-A6451 © 2010 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:58:44 UTC)

precizează că „*mătură* nu poate fi separat de slavul *metla* cu acelaşi înţeles”]; [vezi Petrovici, *Le latin* 319-320: sl **metŭla* > lat.-romanic **metula* > rom. *mătură*]; Dahmen-Kramer I 255: „*mătură* esiste anche in rumeno; certamente risale allo strato slavo più antico e non direttamente al croato *metla* «scopa»”). Etimologia e contestată de Densusianu, ILR I 187: „*mătură* rămâne încă obscur şi, după părerea noastră, etimologia sa nu poate fi căutată în cuvântul slav”; PEW 1053; Brâncuş *Vocabularul* 142: explicaţia prin etimon slav întâmpină dificultăţi fonetice (*l* > *r* şi *ъ* > *u*); vezi şi Graur, *Corrections* 105, Mihăilă 16;

d) origine traco-dacă ([Puşcariu, LR I 169: *mătură* – cuvânt autohton, cu corespondentul albanez *netullë*, ambele înrudite cu sl. *metla*]; Brâncuş, *Vocabularul* 142: cuvântul românesc este comparat cu alb. *netull, -a, netëll* „mătură”; motivaţia raportării cuvântului la fondul lexical din substrat o constituie absenţa accentului pe segmentul *-ur-*, specifică unui număr mare de cuvinte de origine traco-dacă; [Mihăilă 16]; [Fischer, *Latina* 141: cuvânt de origine autohtonă]; [Mihăescu 313]).

Observăm că ipoteza originii latine, dar şi cea a originii slave a termenului românesc existent în toate cele patru dialecte (dr. *mătură*, ar., megl. *metură*, ir. *meturę*) sunt vulnerabile fie din punct de vedere semantic, fie din punct de vedere fonetic. Considerăm că originea termenului trebuie căutată în fondul lingvistic balcanic preroman, fapt relevat de lingvistul I. I. Russu: „Existent şi în albaneză, cuvântul este carpato-balcanic de origine indo-europeană autohtonă, înrudit şi identic cu cel slav”[6].

5. Ir. **sapún** s.n. „săpun” a fost înregistrat de Byhan 334: ~ (atestat de Maiorescu 121: *săpún* în (B), alături de împrumutul *saif*; Iv. 11: *savunu*), glosat prin germ. „Seife”; Popovici II 146: ~, glosat prin germ. „Seife”; de asemenea, termenul istroromân a fost notat în MALGI, h. 105 săpun, pl. (şi art.): *(ur) sapún, sapúnu (!), (m.m.) sapúne, sapúnele* (L).

Pentru ir. *sapún* s-au propus următoarele etimologii:

a) lat. **sapo, -ōnem** (PEW 1515; [REW 7589], dar [Graur, *Corrections* 112: „il n’est pas certain que *sapun* vienne du latin”]; [DM 257 s.v. *săpún*]; [CDER 7435, unde se consideră ca probabilă derivarea directă din latină]; [DDA 921 s.v. *săpúne*]; [Graur, *Etimologii* 79: *săpun* < lat. *sapo*]; ILR II 306; [DA X 1 s.v.: lat. *sapo, -onis*]; [Mihăescu 459: „rien ne s’oppose à l’idée que le roumain *săpun* ait pour origine le latin *sapo, -onis*”]; [Sala, *De la latină* 29, 53: *săpun* < lat. *saponem* – panromanic];

b) cr., slov. **sapun** (Nem. I 403, *apud* Byhan 334; CDER 7435, exclusiv pentru forma istroromână);

c) sl. **сапоунъ** (Popovici II 146).

[6] Russu, *Elemente* 180.

BDD-A6451 © 2010 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:58:44 UTC)

Observăm că în ceea ce priveşte dr., megl. *săpún*, ar. *săpúne* există o oarecare unanimitate referitoare la descendenţa latină a acestor forme. Varianta fonetică istroromână ridică unele probleme legate de etimonul pe care-l continuă. Deşi prezenţa unor continuatori ai lat. *sapo, -onem* în dialectele româneşti şi caracterul panromanic al acestuia ar motiva originea latină, structura fonetică a ir. *sapún* relevă absenţa acţiunii unei legi de evoluţie fonetică specifică termenilor moşteniţi din istroromână care prezintă un *-n-* intervoclic (> *-r-*). Prezenţa unor forme similare celei latine în limbile balcanice poate motiva ipoteza împrumutului din croată, slovenă sau cel puţin suprapunerea formei utilizate de populaţiile vecine istroromânilor peste cuvântul moştenit din latină.

Raportarea celor cinci termeni istroromâni supuşi analizei exclusiv la un etimon latin este dificilă şi, în unele privinţe, chiar imposibilă: unele cuvinte relevă suprapunerea dintre anumite forme aflate în concurenţă – una moştenită din latină şi una împrumutată – (*čep*, *gut*, *sapún*), altele trimit spre un fond lingvistic preroman (*gúşę*, *méturę*).

ABREVIERI

abruz. = abruzzez; din Abruzzi;
alb. = albanez(ă);
ar. = aromân(ă);
art. = articulat;
B = Bârdo;
bg. = bulgar(ă);
C = Costârcean;
cat. = catalan(ă);
cf. = confer;
cr. = croat(ă);
dial. = dialect; dialectal;
dr. = dacoromân(ă);
engad. = engadinez;
f. = feminin;
fr. = francez(ă);
friul. = friulan(ă);
germ. = german(ă);
h. = hartă;
ir. = istroromân(ă);
it. = italian(ă);
J = Jeiăn;
L = Letai;
lat. = latină; latinesc;
M = Miheli;
m. = masculin;

BDD-A6451 © 2010 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:58:44 UTC)

megl. = meglenoromân(ă);
MN = Material Necartografiat;
N = Noselo;
n. = neutru;
p. = pagină;
pl. = plural;
port. = portugheză;
prov. = provensal(ă);
rom. = română; românesc;
rus. = rusă; rusesc;
S = Suşnieviţa;
s. = substantiv;
Sc = Sucodru;
scr. = sârbocroat(ă);
sl. = slav(ă);
slov. = sloven(ă);
sp. = spaniol(ă);
s.v. = sub voce;
Şc = Şcabici;
T = Tărcovți;
v. = vechi, veche;
ven. = venețian(ă);
Z = Zankovți

SIGLE ŞI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

ALIr = Goran Filipi, *Istrorumunjski lingvistički atlas. Atlasul lingvistic istroromân. Atlante linguistico istrorumeno*, Pula, 2002.

ALR I/I = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea I, de Sever Pop, vol. I: *Părțile corpului omenesc şi boalele lui*, Cluj, 1938.

ALR II = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea a II-a (ALR II), vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (şi termeni înrudiți)*. B. *Familia, naşterea, copilăria, nunta, moartea, viața religioasă, sărbători*. C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule*, de Emil Petrovici, Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1940.

ALRM I/II = *Micul atlas lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea I (ALRM I), vol. II: *Familia, naşterea, botezul, copilăria, nunta, moartea*, de Sever Pop, Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz,1942.

Bartoli, *Liste* = Listele lui Bartoli (*apud* Puşcariu SI III, p. 97-141).

Brâncuş, *Vocabularul* = Gr. Brâncuş, *Vocabularul autohton al limbii române*, Bucureşti, EŞE, 1983.

Byhan = Arthur Byhan, *Istrorumänisches Glossar*, în „Sechster Jahresbericht des Instituts f±r rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig”,

BDD-A6451 © 2010 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:58:44 UTC)

herausgegeben von dem Leiter des Instituts Prof. Dr. Gustav Weigand, Leipzig, 1899, p. 175-396.

Cantemir = Traian Cantemir, *Texte istroromâne*, Bucureşti, EA, 1959.

Cihac I, II = A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-roumaine*, vol. I *Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes*, Francfort, 1870; vol. II *Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*, Francfort, 1879.

CDDE = I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicţionarul etimologic al limbii române. Elementele latine. (A-Putea)*, Bucureşti, Paralela 45, 2003.

CDER = Alexandru Ciorănescu, *Dicţionarul etimologic al limbii române*, ediţie îngrijită şi traducere din limba spaniolă de Tudora Şandru Mehedinţi şi Magdalena Popescu Marin, Bucureşti, Editura Saeculum I.O., 2001.

DA = *Dicţionarul limbii române*: DA I 2 (tomul I, partea II C, 1940); DA II 1 (tomul II, partea I F-I, 1934); DA X 1 (tomul X, partea 1, Litera S – S-*sclabuc*, 1986).

Dahmen-Kramer I = Wolfgang Dahmen, Johannes Kramer, *Le inchieste istro-rumene di Ugo Pellis*. Parte prima: Questioni 1-1512, în „Balkan Archiv. Neue Folge", 13, 1988, p. 209-281.

Dahmen-Kramer, *Observaţii* = Wolfgang Dahmen, Johannes Kramer, *Observaţii despre vocabularul istroromânei vorbite la Jeiăn*, în „Balkan Archiv. Neue Folge", I (1976), p. 81-89.

Densusianu, ILR I-II = Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. I *Originile*, vol. II *Secolul al XVI-lea*, ediţie îngrijită de prof. univ. J. Byck, Bucureşti, EŞ, 1961.

DDA = Tache Papahagi, *Dicţionarul dialectului aromân, general şi etimologic*, [Bucureşti], EA, 1963.

DEX^2 = *Dicţionarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, Bucureşti, Ed. Univers Enciclopedic, 1996.

DM = Th. Capidan, *Meglenoromânii*, vol. III *Dicţionar meglenoromân*, Bucureşti, [f.a.].

DR = „Dacoromania", Cluj, I, 1920-1921 ş.u.

Fischer, *Latina* = I. Fischer, *Latina dunăreană. Introducere în istoria limbii române*, Bucureşti, EŞE, 1985.

Frăţilă, *Studii* = Vasile Frăţilă, *Terminologia corpului omenesc în dialectul istroromân*, în idem, *Studii de toponimie şi dialectologie*, Timişoara, Ed. Excelsior Art, 2002, p. 211-312.

Graur, *Corrections* = Al. Graur, *Corrections roumaines au REW*, în „Bulletin linguistique", V (1937), p. 80-124.

Graur, *Etimologii* = Al. Graur, *Etimologii româneşti*, Bucureşti, EA, 1963.

ILR II = *Istoria limbii române*, vol. II (redactor responsabil Ion Coteanu), Bucureşti, EA, 1969.

Ivănescu, ILR = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, ed. II-a, Iaşi, Ed. Junimea, 2000.

Kovačec, *Rječnik* = August Kovačec, *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik (s gramatikom i tekstovima)*, Pula, 1998.

BDD-A6451 © 2010 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:58:44 UTC)

Kovačec, *Descrierea* = August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, Bucureşti, EA, 1971.

Maiorescu = Ioan Maiorescu, *Itinerar în Istria şi Vocabular istriano-român*, ediția a II-a publicată de Titu Maiorescu, Bucureşti, Editura Librăriei Socec, 1900.

MALGI = Radu Flora, *Micul atlas lingvistic al graiurilor istroromâne (MALGI)*, ediție îngrijită de Bogdan Marinescu, Bucureşti, EAR, 2003.

MDA I-IV = *Micul dicționar academic*, vol. I Literele A-C, vol. II Literele D-H, vol. III Literele I-Pr, vol. IV Literele Pr.-Z, Bucureşti, Ed. Univers Enciclopedic, 2001-2003.

Mihăescu = H. Mihăescu, *La romanité dans le sud-est de l'Europe*, Bucureşti, EAR, 1993.

Mihăilă = G. Mihăilă, *Criteriile periodizării şi geografia împrumuturilor slave în limba română*, în idem, *Studii de lexicologie şi istorie a lingvisticii româneşti*, Bucureşti, EDP, 1973, p. 9-53.

Miklosich, *Slav. Elem.* = Franz, Miklosich *Die slavischen Elemente im Rumunischen*, Wien, 1861.

Morariu, *De-ale cirebirilor* I = Leca Morariu, *De-ale cirebirilor*, I *Texte din Susńevița*, (extras din „Codrul Cosminului", VI (1929), Buletinul Institutului de Istorie şi Limbă de la Universitatea din Cernăuți), Cernăuți, Institutul de Arte Grafice şi Editura „Glasul Bucovinei", 1929.

Morariu, *De-ale cirebirilor* II = Leca Morariu, *De-ale cirebirilor*, II *Texte din Bârdo, Sucodru şi Grobnic*, (extras din „Codrul Cosminului", VII (1930), Buletinul Institutului de Istorie şi Limbă de la Universitatea din Cernăuți), Cernăuți, Institutul de Arte Grafice şi Editura „Glasul Bucovinei", 1932.

Morariu, *Lu frați noştri* = Leca Morariu, *Lu frați noştri. Libru lu rumeri din Istrie. Cartea românilor din Istria. Il libro degli rumeni Istriani*, Suceava, Editura Revistei „Făt-Frumos", 1928.

Pellis = răspunsurile înregistrate de U. Pellis în localitățile istroromâne anchetate pentru *Atlasul lingvistic italian* şi publicate de Dahmen-Kramer = Wolfgang Dahmen, Johannes Kramer, *Le inchieste istro-rumene di Ugo Pellis.* Parte prima: Questioni 1-1512, în „Balkan Archiv. Neue Folge", 13, 1988, p. 209-281; Parte seconda: Questioni 1513- 3338, în „Balkan Archiv. Neue Folge", 16, 1991, p. 107-137.

Petrovici, *Le latin* = Emil Petrovici, *Le latin oriental possédait-il des éléments slaves?*, RRL, XI (1966), p. 313-323.

PEW = Sextil Puşcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I. Lateinisches Element mit Ber±cksichtigung aller romanischen Sprachen*, Heidelberg, 1905.

Philippide, *Originea* I-II = Alexandru Philippide, *Originea românilor*, vol. I *Ce spun izvoarele istorice*, Iaşi, Tipografia „Viața Românească" S.A., 1923; vol. II *Ce spun limbile română şi albaneză*, Iaşi, Tipografia „Viața Românească" S.A., 1927.

Popovici I-II = Iosif Popovici, *Dialectele române (Rumaenische Dialekte)*, IX *Dialectele române din Istria*, I (*Referințele sociale şi gramatica*), Halle a. d.

BDD-A6451 © 2010 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:58:44 UTC)

S., Editura Autorului, 1914; II (*Texte şi glosar*), Halle a. d. Saale, Editura Autorului, 1909.
Puşcariu, LR I-II = Sextil Puşcariu, *Limba română*, vol. I *Privire generală*, Bucureşti, Ed. Minerva, 1976; vol II *Rostirea*, Bucureşti, EA, 1994.
Puşcariu SI I-III = Sextil Puşcariu, *Studii istroromâne*, în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici şi A. Byhan, I. *Texte*, în „Analele Academiei Române". Seria a II-a: Memoriile Secţiunii Literare, XXVIII (1905-1906), Bucureşti, 1906, p. 117-182; II. *Introducere – Gramatică – Caracterizarea dialectului istroromân*, Bucureşti, 1926; III. *Bibliografie critică – Listele lui Bartoli – Texte inedite – Note – Glosare*, Bucureşti, Cultura Naţională, 1929.
REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, ed. a VI-a, Carl Winter – Universitätsverlag, 1992.
Rosetti, ILR = Al. Rosetti, *Istoria limbii române. De la origini până în secolul al XVII-lea*, ediţia a doua revăzută şi adăugită, Bucureşti, EŞE, 1978.
RRL = „Revue Roumaine de Linguistique", Bucureşti, I, 1956 ş.u.
Russu, *Elemente* = I. I. Russu, *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez*, Bucureşti, EA, 1970.
Sala, *Aventurile* = Marius Sala, *Aventurile unor cuvinte româneşti*, Bucureşti, Ed. Univers Enciclopedic, 2005.
Sala, *De la latină* = Marius Sala, *De la latină la română*, ed. a II-a revăzută, Bucureşti, Ed. Univers Enciclopedic, 2006.
Sârbu-Frăţilă = Richard Sârbu, Vasile Frăţilă, *Dialectul istroromân. Texte şi glosar*, Timişoara, Editura Amarcord, 1998.
Scărlătoiu = Elena Scărlătoiu, *Istroromânii şi istroromâna. Relaţii lingvistice cu slavii de sud: cuvinte de origine veche slavă*, Bucureşti, Editura Staff, 1998.
Skok I-IV = Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, vol. I-IV, Zagreb, Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, 1971-1974.
TDRG = H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, I-III, Wiesbaden, 1985-1989.

NOTES LEXICALES ET ÉTYMOLOGIQUES: LES MOTS ISTROROUMAINS *ČEP, GÚŞĘ, GUT, MÉTURĘ, SAPÚN*

(Résumé)

Notre étude se propose de présenter et d'analyser les solutions étymologiques données pour quelques mots istroroumains (*čep, gúşę, gut, méturę, sapún*) dont l'origine se trouve – d'après certaines sources lexicographiques – soit en latin, soit dans une autre langue. On peut constater que dans tous les cas l'origine exclusivement latine des mots analysés est presque impossible à soutenir et il est nécessaire d'envisager, d'une part, la possibilité de superposition de certaines formes concurrentes (un mot hérité et un mot emprunté) et, d'autre part, la possibilité de trouver l'origine des mots dans le fond linguistique préroman.

BDD-A6451 © 2010 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:58:44 UTC)